

EMANCIPÁCIÓ

Preparátorból igazgató

Korsós Zoltán

1867. XVII. t.-c. 1. §. „Az ország izraelita lakosai a keresztény lakosokkal minden polgári és politikai jog gyakorlására egyaránt jogosítottaknak nyilvánítanak. 2. §. Minden ezzel ellenkező törvény, szokás vagy rendelet ezennel megszüntetetik.” E két rövid mondat száz évek küzdelmeinek lezárása, amelyek során a magyarországi zsidóság emancipációjáért érvelt, tárgyalt, s tett konokul újabb és újabb lépéseket. 1867. december 27-én az uralkodó szentesítette a törvényt, amely 1868. január elsejével – százötven esztendeje – hatályba lépett. Olyan új helyzetet teremtve az ország s Budapest izraelita vallású pogárainak, amelyben nem volt többé kérdés, van-e bármi jogi természetű akadálya annak hogy kiteljesíthessék tehetségüket, elismerést szerezzenek maguknak, olykor nemzedékek óta itt élő felmenőiknek, beírják nevüket egy szakma vagy éppen a város közössége, akár a nemzet történetébe, s fiaik, egzisztenciájuk örökösei, fényes pályát futhassanak be.

Dr. LENDL ADOLF
MŰEGYETEMI MAGÁNTANÁR,
KÉP. KÖZÉPISKOLAI TANÁR, A NEMZ. MUZEUM VOLT TISZTVISELŐJE,
PRAEPARATORIUMA
ÉS TANSZERKÉSZÍTŐ INTÉZETE
BUDAPEST, II. DONÁTI-U. 7.

Budapest, 1892: Arany-érem; Debreczen, 1894: Elsőrendű állami érem; Leipzig, 1894: dísz-oklevél, Lemberg, 1894: Elismerő oklevél.

→ Legmagasabb és magas elismerések. ←

A Vallás- és Közoktatási, a Földművelésügyi Ministerium és Budapest Székes Főváros Tanácsának ajánlása.

Európa elsőrangú muzeumainak szállítója.

Ajánlkozik madarak és emlősök természetű, tartós és csinos kitömésére; díszes, dúsan dekorált, avagy egyszerűbb **biológiai csoportok** és vadászati **trophaeák** készítésére; emlősfejek, tabletákon függő madarak (faldiszkek) stb. előállítására és mindennemű **dermoplastikai és praeparatori munkálatokra.** — Legújabb módszerek (modellírozással), gondos művészi kivitel, jutányos árak.

VADÁSZATI TROPHAEÁK,
szárnyas és szőrmes kitömött vad, diszül szolgáló praeparált tárgyak raktáron is vannak.

Iskolai praeparatumok és természetrajzi tanszerek nagy raktára. Árjegyzékek bérmentve.

Az intézet Dr. Lendl Adolf személyes vezetése alatt áll.
Érdeklődők látogatását szívesen fogadja.

Ha valaki a 19–20. század fordulóján Budapesten vadászszákmányát, tróféáját akarta kipreparáltatni, minden bizonnyal felfigyelt „*Dr. Lendl Adolf praeparatoriuma és tanszerkészítő intézete*” hirdetéseire.

Számos újságban, napilapban és szakmai fórumon bukkanhatott rá az érdeklődő a kiváló szakember üzletet remélő üzeneteire. Az idő tájt már igazán volt mivel dicsekednie. Nem kevesebb mint nyolc nemzetközi kiállítási arany- és ezüstérem, Ő császári és királyi fensége, József főherceg udvari szállítója, nem mellesleg műegyetemi magántanár, a Magyar Nemzeti Múzeum tisztviselője, számos egyesület tiszteletbeli, örökös, választmányi vagy rendes tagja. Műhelyében szakértő zoológiai felügyeletével készült, életszerű testhelyzetben megörökített, kiváló minőségű állapotpreparátumai pedig rendszeresen megjelentek Európa elsőrangú muzeumaiban, a középiskolák szertáraiban.

Hitvallása szolidaritásában is korszerű nézeteket tükröz: „...*az állatoknak preparálása nemcsak nagy munka, nehéz feladat, de gyakorlottságot is tételez fel, épúgy mint kellően berendezett laboratóriumot – és ami a legfontosabb: rátermettséget és hozzávaló talentumot is. Állatokat kitömhet akárki, de azt az állatot élethű alakításban bőrből még egyszer odavarázsolni: az több mint »kitömni«.*”

Szabadelvéi sikerek

Az Orczyfalván született Lendl Adolf (1862–1942) Temesvár főreáliskolájának elvégzése után Budapesten a m. kir. József Műegyetem hallgatója lett, ahol 1883-ban szerzett középiskolai tanári oklevelet. Bár apja, *Lendl György* megyei tisztiorvos volt,

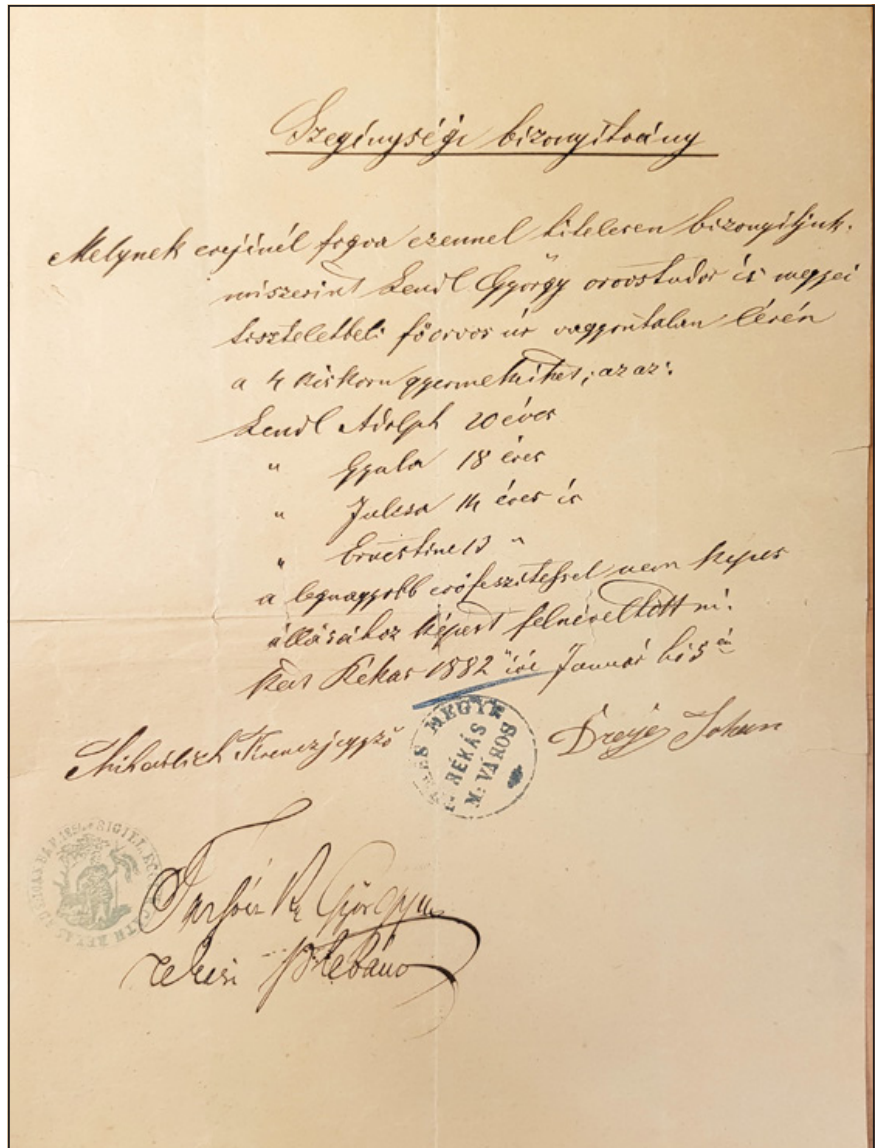
négyszeresét „a legnagyobb erőfeszítéssel sem képes állásához képest felneveltetni” –, ahogy ezt a temesrékási jegyző és a plébános által 1882-ben kiadott szegénységi bizonyítvány tanúsítja.

1887-ben, 25 évesen már a bölcsészdoktorátust is letette, miközben a műegyetemen asszisztensként, majd a tudományegyetem állattani tanszékén tanársegédként dolgozott. Doktori disszertációjában a pókok anatómiájában mélyedt el, elsősorban a végtagok izomzatának szövettani szerkezetével foglalkozott, de szemléletét áthattották az egyre elfogadottabb fejlődés- és származástani („descendentia”) gondolatok. Tanulmányai jelentek meg a Rovartani Lapokban (amelynek rövid ideig szerkesztője is volt), a Matematikai és Természettudományi Közleményekben és a Herman Ottó indította Természettudományi Füzetekben, a Nemzeti Múzeum természetrajzi osztályainak folyóiratában.

Egész életét jellemző tudás- és tapasztalásvágyának nyilvánvaló bizonyítéka, hogy 1888-ban Herman Ottó mellé szegődött skandináv újtjára: több mint két hónapig utaztak Németországon és Dánián keresztül Norvégia legészakibb területeire. Míg Herman madártani megfigyeléseket végzett, addig tudós útítársa állatokat, főleg rovarokat gyűjtött, s ezeket hazatértük után meg is határozta, az eredményeket feldolgozta és publikálta. Így lett 1890-ben a Nemzeti Múzeum 1870-ben önállósult Állattárának segédőre, egyúttal az állatpreparatórium vezetője. Szorgalmasan haladt előre a preparálás technikájának – mondhatni: tudományának – elsajátításában, s felismerve az ekkortájt Nyugat-Európában már bontakozó sikerszakmát, 1894-ben a múzeumi adminisztrációtól függetlenül magát megnyitotta Budapest első önálló állatpreparáló műhelyét.

Közben a természettudomány népszerűsítéséről sem feledkezett meg. 1896-ban elindította és 10 éven át szerkesztette A Természet című újságot, amelyben kora legkiválóbb tudósai és írói (Herman Ottó, Gárdonyi Géza, Bársony István) közölték cikkeiket. A folyóiratot később Lendl a fővárosi Állatkert saját újságjává tette. 1889-ben megházasodott (neje Helm Olga), 1891-ben megszületett fiuk, Lendl Olivér György (gépészmérnök lett).

1894-ben tanoncleként mesterré avatták a szabadkőművesek Könyves Kálmán páholyában. A Magyar Zsidó Lexikon „Szabadkőművesség” szócikke szerint ide mint zsidó származású kiválóságot hívták meg. Tulajdonképpen ez az egyetlen korai

Szegénységi bizonyítvány (1882)

bizonyítéka annak, hogy voltak közéleti ambíciói, ami végül abban öltött határozott vonásokat, hogy 1901-ben szülőföldje, Temesrékás országgyűlési képviselőjévé választották a Szabadelvű Párt színeiben.

Kardcsapás nélkül a németeké?

1906-ban saját állattani gyűjtőutat szervezett Kis-Ázsiába. Valójában Dél-Amerikába szeretett volna menni, mert meghívást kapott argentin múzeumoktól, de kollégái meggyőzték, hogy a magyar kutatásoknak több közük van Ázsiához, mint Amerikához. Azért egzotikus tervét sem adta fel, és a rákövetkező évben valóban elutazott Argentínába, ahol hatalmas mennyiségű állatanyagot gyűjtött. Erről a két újtjáról írta egyetlen önálló népszerűsítő könyvét, útleírását (*Úti jegyzetek két világrészről*, 1911). A könyvhöz Gozdu Elek (1849–

1919), a temesvári magyar-román-szerb főügyész írta az előszót. Ebben kiemeli Lendl érzéletes megfigyelését az első világháborút megelőző német terjeszkedés (gyarmatosítás) folyamatáról: „Legelőbb megjelenik egy német tudós, aki gyűjt. Ez elmegy. Utána jön a civiltébe öltözött katoná, aki már rajzol; azután megjelenik néhány kereskedő és ezek azonnal munkához látnak. Adnak és vesznek, házat építenek, kertet műveltetnek; majd jön megint néhány német, velük a pap és az újságok. Mérnökök, munkások is érkeznek: harmincz, negyven év múlva kardcsapás nélkül – nem politikailag, hanem gazdaságilag Kis-Ázsia a németeké!”

Lendl mindeközben, csak úgy melleslegesen feldolgozta gróf Széchenyi Béla kelet-ázsiai expedíciójának soklábú- és pókgyűjteményét is (Myriopodák és Arachnoideák, 1897).

A fiatal Lendl

Az ifjú házaspár (1889)

Lendl Adolf szabadkőműves mesteri oklevele a Könyves Kálmán páholyban, 1894

Argentínából hazajöve tehetségének, tenni akarásának még mindig akadt tere: feladatul kapta az 1866-ban alapított Állatkert újjáépítését. Addigi története során sokféle kísérlet történt az intézmény fenntartására, de a megelőző évtizedekben jelentős hanyatlásnak indult. 1909-ben a főváros saját tulajdonába vette, és komoly összeget különített el a fejlesztésre. A szakmai, zoológiai irányításra Lendl Adolfot kérték fel, míg az építészeti munkálatokkal *Neuschloss Kornélt* bízták meg. Ekkor épült a budapesti Állatkert azóta emblemikus szerkezete, a Nagyszikla (ma Varázshegy néven különleges múzeumot és állatbemutatót rejt), de útmutatásai alapján a kert egész koncepciója átalakult, az állatházakat növényzet vette körül, hozzájuk tágas kifutók csatlakoztak, és előtérbe került a veszélyeztetett hazai állatfajok bemutatása. A főváros olyannyira meg volt elégedve Lendl munkájával, hogy 1911-ben kinevezték igazgatónak. Tevékenységei elismerésképpen a Magyar Tudományok Akadémia beválasztotta levelező tagjai közé.

Zöld gyík a göröngyön.

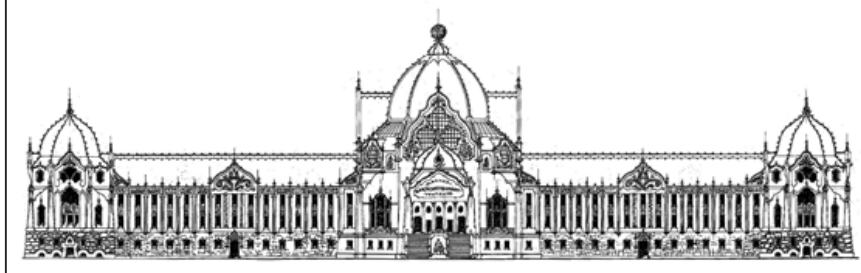
Fali gyík a mészkösziklán.

Gyíkok Törökországban (1906)

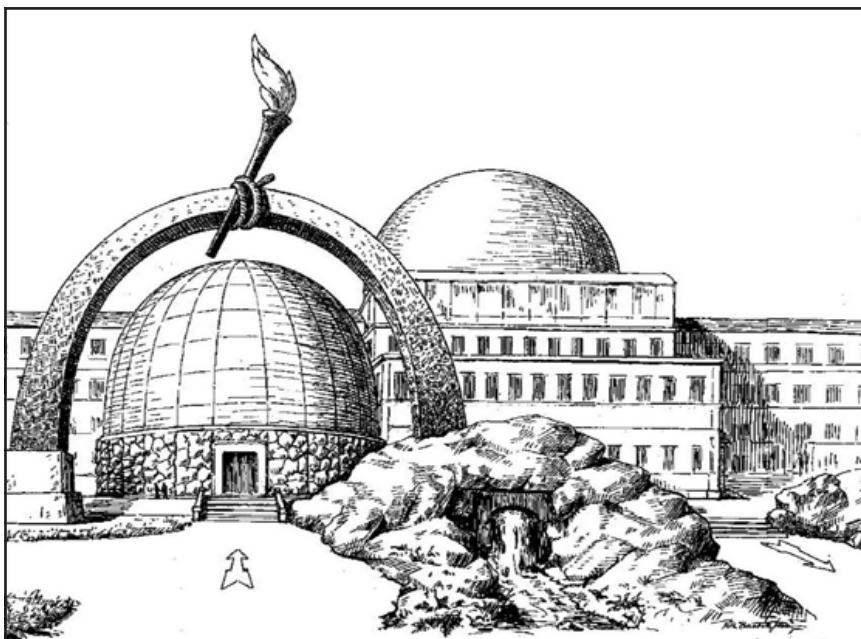
Népbiztosság, majd rehabilitáció

Úgy tűnt, tudományos pályája csúcsára érkezett. De kirobbant az első világháború, a vereség után az ószirózsás forradalom, majd pedig a tanácsköztársaság. Még a Berinkegy-kormány idején *Kunfi Zsigmond* közoktatásügyi miniszter bízta meg egy új természettudományi múzeum megszervezésével – ismeretes, hogy amíg a millennium idején a hatalmasra gyarapodott Nemzeti Múzeum legtöbb osztálya önálló épületet kapott, a természetrajzi gyűjtemények (mint később is oly sokszor) kiszorultak a költségvetésből. Lendl már a tanácsköztársaság rövid fél éve alatt készítette el „Az új természetrajzi és néprajzi múzeum tervezetét”, hozzá egy gyönyörű, szecessziós épület rajzát, amelynek helye a Vérmezőn lett volna. Az építkezést el sem kezdték, mint a tanácsköztársaság tanügyi népbiztosát megbízták az önállósult néprajzi osztály igazgatói tisztségével. A proletárdiktatúra bukása után hiába mondott le azonnal erről a hivataláról, „tanúsított magatartása miatt” megfosztották az állatkerti igazgatóságától. Kizárták az Akadémiából és a Természettudományi Társulat tagjai sorából is.

Klebsberg Kunó 1920-ban mégis őt bízta meg megint az új múzeumtervek elkészítésével. Lendl munkája csak 1931-re állt össze – közben hatálytalanították elmozdítását, és visszakapta állatkerti-igazgatói állását, amelyet 1926-ig, nyugdíjba

A Természettudományi Múzeum terve a Vérmezőre (1920)

A Természettudományi Múzeum terve a Lágymányosra (1931)

menetelég be is töltött. A grandiózus munka „*A Természettudományok Temploma. Alapvető gondolatok a Magyar Természettudományi Múzeum megszervezéséhez*” (1931) címet viselte, s a múzeumnak a Lágymányoson, tudományos kertek övezetében történő létesítését vizionálta – bár már korántsem olyan tetszetős épületben, mint a vérmezői volt.

Pártfogója, *Klebsberg* 1932-ben elhunyt, Lendl reménye, az új múzeum terve ezzel végleg szertefoszlott... Felesége nagyon beteg lett, fia már a tízes évek végén Németországba költözött, itt alapított családot, később Argentínában telepedtek le.

Az idős házaspár Keszthelyre költözött. Az asszony Hévízen remélt gyógyulást, 1939-ben halt meg. Lendl Adolf még három évig élt Keszthelyen, a Balatoni Múzeumba járogatott be, amíg 1942. szeptember 25-én utol nem érte őt is a halál. Akadémiai tagságát csak posztumusz: 1989-ben kapta vissza, amikor teljes mértékben rehabilitálták. ●

Lendl Adolf és felesége 1937-ben a keszthelyi mólón

